

De komst van zigeuners naar de kermisweek neemt in het artikel een prominente plaats in. De zigeuners (we zouden nu zeggen Roma en Sinti) waren paardenhandelaren en de verkoop van paarden was voor hen een belangrijk middel van bestaan. Wat ook opvalt in het stuk dat discriminatie van deze bevolkingsgroep nog betrekkelijk vanzelfsprekend was, het artikel bevat (waarschuwing vooraf) een aantal kwalijke voorbeelden hiervan. Ook is te lezen hoe de toenmalige politie met pesterijen en hinderlijk volgen, de Sinti die ons dorp bezochten het leven zuur leek te willen maken. In 1962 blijkt de negatieve beeldvorming ogenschijnlijk nog niet veranderd te zijn. Jan Trouw publiceerde het artikel zonder toelichting of commentaar iets wat nu niet meer zou gebeuren.

Lees verder op pagina 20

De Angstelkroniek is een uitgave van de Historische Kring Abcoude-Baambrugge en verschijnt twee maal per jaar.

Contributie:

Lidmaatschap € 15,- per jaar
Losse nummers € 5,-
Rabobank NL79RABO 03005 529 39
ISSN: 1569-6146
ANBI nr. 59189

Redactiesecretariaat en eindredactie:

Historische Kring Abcoude-Baambrugge
Hollandse Kade 22
1391 JD Abcoude
historischedringabcbam@gmail.com

Grafische realisatie:

Jeroen Bohlken

Voorwoord van de voorzitter van de Historische Kring Abcoude en Baambrugge

Voor u ligt alweer een nieuwe Angstelkroniek. Het vorige exemplaar was een heel bijzondere uitgave. Hierin werd de geschiedenis beschreven van vijftig jaar ondernemen in Abcoude en Baambrugge. Tal van leuke wetenswaardigheden kwamen weer naar boven. Dank voor alle complimenten die wij gehad hebben over deze mooie Angstelkroniek.

Ook de najaar lezing 2018 was gewijd aan de geschiedenis van het ondernemen in onze gemeente. In een bomvol Dorpshuis te Baambrugge werden door Rien Schimmel en Ton Pepping mooie oude verhalen opgehaald. Het klinkende applaus na afloop gaf aan, dat de lezing goed was bevallen.

Nu op naar de voorjaarslezing op 13 juni 2019. Dit keer zijn wij te gast in de Angstelborgh, Dorpszicht 22 te Abcoude. Na de Algemene Ledenvergadering zal ongeveer 20.30 uur de lezing starten. Het thema is dit keer:

De geschiedenis van de Oranjes

De lezing zal worden gepresenteerd door Jo Blom van onze zustervereniging in Duivendrecht. Voor leden is de toegang uiteraard gratis, niet leden betalen 2 euro. U kunt echter ook besluiten ter plekke lid te worden. Dat geeft u ook recht op gratis

toegang. Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt slechts 15 euro.

Ten slotte een oproep: we hebben aanvulling van bestuursleden nodig. Lijkt u dit leuk, neem dan contact op met ondergetekende: 0294-284451.

Ik verheug mij op een mooie voorjaarslezing en zie u graag op 13 juni 2019.

Dick Kok

N.B. Helaas bereikte ons het bericht dat onze secretaris, Christine Leijenaar-Trenning, ernstig ziek is geworden. Wij leven erg met haar mee en wensen haar veel sterkte toe.

Trekkende zigeuners langs het Abcoudermeer

Zigeuners in Nederland rond 1500-1940

De aanwezigheid van zigeuners (of liever gezegd Sinti of Roma zoals de mensen zichzelf noemen), in West Europa wordt voor het eerst gemeld in de bronnen uit de 15e eeuw. Het betreft een volk wat volgens recent taalonderzoek afstamt van een volk in Noordwest India. Via Iran en het toenmalige Byzantijnse rijk trok men vervolgens aan het begin van de 14e eeuw naar Griekenland en vervolgens verder West Europa in. Als naamgeving werd lange tijd ook 'Egyptenaren' (gypsy's) gebezigd vanuit de verkeerde veronderstelling dat het volk uit deze regio afkomstig zou zijn maar bij het genoemde taalonderzoek naar de Roma dialecten kwam de Noord-Indiase connectie aan het licht. In Nederland werd overigens ook de benaming "heidenen" vaak gebezigd.

Rond 1420 wordt voor het eerst melding gemaakt van rondtrekkende zigeuners in wat nu Nederland heet. Deze groepen werden aanvankelijk overal gastvrij ontvangen. Door verkregen geleidebrieven van wereldlijke en kerkelijke autoriteiten, waarmee ze een status als pelgrim verkregen, viel hen een warm welkom ten deel. Ook het feit dat ze in economisch opzicht een nuttige rol vervulden speelde aanvankelijk een positieve rol. Door

hun nomadisch leefstijl kwamen ze veelal terecht in specifieke beroepen als paardenhandelaar, ketellappers (reparatie van ketels en keukengerei) of zevenmaker. Ook specialiseerden sommige groepen zich in het repareren en verhandelen van muziekinstrumenten. En er werd veel gewerkt op kermissen als waarzeggers en er werden kruiden, zalven en oliën verkocht aan de plattelandsbevolking.

Na 1500 keerde het tij voor Sinti, vanaf dit moment werden in veel staten repressieve wetten van kracht, met name in de Duitse staten wat later ook navolging kreeg in de Nederlanden. Een lange periode van vervolgingen volgde. Mogelijke redenen hiervoor waren dat West Europa dichter bevolkt raakte, de landsgrenzen belangrijk werden en de zigeuners meer als concurrenten werden gezien op de arbeidsmarkt. Ook wensten zij zich niet te schikken naar de ordening van de Gilden of de religieuze mores. Bovendien werd hun nomadische leefstijl als te afwijkend ervaren en verdacht bevonden. Het leven zonder vaste woon- of verblijfplaats werd in deze periode zelfs een strafbaar feit. Ook ontstond in deze periode het negatieve beeld rond zigeuners, dat ze lui, diefachtig en crimineel waren.

Groep bezoekende zigeuners aan Amsterdamse Straatweg

Brute onderdrukking was de gangbare praktijk en zelfs vonden zogeheten ‘heidenjachten’ plaats in Gelderland en Overijssel. Dat waren systematische mensenjachten van infanterie en politie om zigeuners uit te roeien in de late 17e eeuw. Niet alle bronnen geven een negatief beeld van de zigeuners. Vaak wordt ook de kwaliteit van de danskunst en muzikaliteit en de schoonheid van de vrouwen in de romancultuur wel geroemd. Maar grosso modo was de houding van de dominante volkscultuur negatief over het zigeunervolk. Rond 1730 waren als gevolg hiervan vrijwel alle zigeuners vermoord of weggevlucht uit Nederland. Tot ca. 1870 werden zij hier niet meer gesignaleerd.

Deze teruggang werd voor een belangrijk deel veroorzaakt door restrictief overheidsbeleid. Door de rijksoverheid werd als eis gesteld dat vreemdelingen alleen werden toegelaten als ze beschikten over voldoende middelen van bestaan en in het bezit waren van een paspoort. De uitvoering werd echter in handen gelegd van de lokale gemeentelijke autoriteiten, met name de hoofden van politie.

Uit recent onderzoek is overigens gebleken dat het negatieve beeld wat werd geschetst over zigeuners (als leugenachtig, crimineel, diefachtig) ook in wetenschappelijk onderzoek gekleurd is geweest door het selectief gebruik van bronnen. Uit nadere raadpleging van bronnen blijkt weinig te vinden als bewijsvoering van het vermeende wangedrag van zigeuners op het platteland. De overtredingen van zigeuners blijken in de gerechtelijke bronnen veelal vrij onbeduidend zoals het afbreken van wilgentakken, het verkopen van geneesmiddelen, landloperij en veel minder voor diefstal.

Vanaf 1870 lieten groepen nomaden en zigeuners zich weer periodiek zien. In deze periode kwamen

met name groepen Hongaarse ketellappers (Kalderasch) over de grens. Het betrof veelal vakbekwame ambachtslieden uit de Balkan die gespecialiseerd waren in het repareren van koperen ketels en ook ratten- en muizenvallen in de aanbieding hadden. Het betrof groepen van 40 personen of meer die door Europa trokken volgens veelal vaste routes. De kranten typeerden deze groepen veelal als zigeuners ofschoon de herkomst van de groep zeer divers kon zijn bijvoorbeeld Bosnië en Kroatië en Oostenrijk. Als de zigeuners neerstreken in een stad of dorp baarden ze veelal opzien en genoten grote belangstelling van de bewoners, die massaal uitliepen om het exotische gezelschap van nabij te bekomen bekijken. Er werd door sommige groepen zigeuners handig op ingespeeld door middel van dans- en muziekvoorstellingen waarbij een entreeprijs werd geheven.

De werkzaamheden als ketellapper werden verricht voor brouwerijen, chemische industrie en bijvoorbeeld verffabrieken. Ook particulieren behoorden tot de klantenkring. De kwaliteit van de werkzaamheden was goed hetgeen ook bleek uit de vervolgoopdrachten die werden gegeven maar wel waren er vaak geschillen over de prijs die nogal conflictueus verliepen. Met name het eisen van een hogere prijs bij aflevering door de zigeuners veroorzaakte kennelijk vaak een probleem. De groepen werden door de overheid en politiediensten overigens nauwlettend in de gaten gehouden wat resulteerde in het hinderlijk volgen van de ketellappers. Een klein vergrijp was genoeg om de groep de grens weer over te zetten. Omdat hetzelfde beleid ook door de omringende landen werd gehanteerd kon dit een maandenlange patstelling aan de grenzen tot gevolg hebben.

Een tweede groep die in de tweede helft van 19e eeuw West Europa in trok en ook Nederland aandeed bestond uit Bosnische bereiders: de ‘Ursari’. Ze waren met name afkomstig uit de streek rond Banjaluka. Deze groep trok minder de aandacht van de autoriteiten en was ook qua omvang kleiner. Uiterlijk oogde deze groep ook aanzienlijk armer dan de ketellappers, ze liepen blootsvoets, vaak in lompen en misten de gouden en zilveren sierraden en kleurrijke kledij van de meer welvarende ketellappers. Standaarduitrusting was een leren tas en een tamboerijn. Op de maat van de tamboerijn maakten de beren op commando een dansje. Men bezat niet altijd wagens en geslapen werd dan onder de blote hemel of in tenten, samen met de beren.

Het vertonen van de beren en apen was de specialiteit van de Ursari, maar ook de paardenhandel en de kopersmederij was een

Groep zigeuners bij woonwagen met brandend vuur en Belgische gendarme.

vorm van levensonderhoud die werd gebezigd. De behandeling van de beren voldeed allerminst aan de huidige normen van fatsoen. Om de beer ongevaarlijk te maken werden zijn hoektanden en klauwen uitgetrokken en er werd een ring door de neus geslagen en een dubbele ketting om de nek gelegd.. De beredans werd soms aangeleerd door middel van het achterwerk met gloeiende poken te branden of ze te laten lopen over hete metalen platen. Door dan tegelijkertijd de tamboerijn te rinkelen werden de beren geprogrammeerd in gewenst gedrag. Anderzijds werd ook de methode gebruikt van training door middel van belonen met zoetigheden. Het optreden begon wanneer de bereleider met zang en tamboerijngerinkel genoeg mensen had weten te lokken. Volgens de bronnen was op 8 augustus 1923 een bereleider actief in Abcoude, Nigtevecht, Weesp en Muiden met optredens in alle 4 de dorpen.

Rond de eeuwwisseling vertoonden de Kalderasch en Ursari zich nog maar weinig in Nederland. Wel kwam een nieuwe groep regelmatig binnen onze landsgrenzen. Dit waren vooral paardenhandelaren die al gauw door de pers en autoriteiten als 'zigeuners' werden omschreven. Deze groepen waren afkomstig uit Duitsland en Frankrijk en trokken door Nederland omstreeks 1900. Dit betrof de Lowara, (lo of Lov betekent paard) oorspronkelijk afkomstig uit Hongarije en Roemenië maar rond het midden van 19e eeuw richting West Europa getrokken en vaak in het

bezit van Duits of Frans paspoort.

De Lowara trokken vanaf 1900 door Nederland in groepen van ca. 30 personen inclusief kinderen in een aantal wagens waaronder een deel kermiswagens. Ofschoon de mannen er betrekkelijk conventioneel uitzagen droegen de vrouwen veelal bonte rokken en liepen zij regelmatig op blote voeten. De kinderen oogden vrij haveloos en waren eveneens blootsvoets. Vermoedelijk is zo'n groep ook in Abcoude gesignaleerd en beschreven in Het Nieuws in 1904 gezien hun betrokkenheid bij de paardenhandel. De Lowara hadden zich gespecialiseerd in de handel in 'hitten', kleine sterke paarden die ze aanboden op de paardenmarkten die zij afreisden. Hiermee werd goed geld verdiend want de handel hierin was lucratief.

De autoriteiten bleven kritisch over deze bevolkingsgroep. In het Algemeen Politieblad schreef de districtscommandant:

"De vrouwen hebben een eigenaardig donker type waarom de bevolking spreekt van zigeuners wat echter niet het geval is. Papaert is een Belg, de overigen zijn Duitsers. Ze worden verdacht verschillende handelingen te plegen waardoor de bevolking vooral ten platte lande vrees wordt aangejaagd, treden daarbij zeer brutaal op, laten hunne paarden lopen in weilanden en met rogge begroeide akkers, dwingen de bewoners iets te

Scharensleep

geven, soms dreigende met geweld, betalen niet wat zij in de winkels koopen en maken zich aan bedelarij schuldig”.

Het bovenstaande citaat vertoont enige gelijkenis met de krantenpublicatie over de zigeuners in Abcoude. Ook het los laten lopen van de paarden wordt hierin gehekelde. Vermoedelijk botste hier de vrijzinnige houding van zigeuners ten opzichte van het gebruik van weidegronden, met de geordende regels die hiervoor golden in Nederland. De aantijgingen van bedreiging en diefstal die worden gemaakt wekten op mij enige bevreemding. Duidelijk komt keer op keer naar voren dat de zigeuners in Nederland voortdurend nauwlettend in de gaten werden gehouden door de gemeentelijke en vooral de nationale autoriteiten. Hoe zij zich tegelijkertijd schuldig konden maken aan bedreiging van de bevolking en grootschalige diefstal in winkels wordt mij niet duidelijk.

In het boek “Zo’n Andere Tijd” van Stijnie Boerdam wordt aangegeven dat er lange tijd sprake van bewoning van twee of drie woonwagens aan de kant van het Abcoudermeer nabij de Bedelaarsdoelen (ter hoogte van wat nu de caravanstalling van Van Blokland is). Ze worden omschreven als woonwagenbewoners die werkzaamheden als scharensleep, stoelen matten en ketellapperswerk verrichten. De schrijfster vermeldt dat langs de deuren werd gegaan met een handkar. Op deze handkar werd een wiel aangedreven die een slijpsteen voortbewoog waarop messen en scharen vlijmscherp werden geslepen. Ook werden gietijzeren en emaille pannen gerepareerd door er een plaatje tegen aan te klinken.

In de jaren 30 vormde de vestiging van een woonwagenkamp in De Horn nog een geschil tussen de beide gemeenteraden, van Abcoude-Proosdij en Abcoude-Baambrugge. De raad van

Abcoude-Baambrugge was hier op tegen en opteerde voor een locatie nabij het Merwedekanaal (thans het Amsterdam-Rijnkanaal) of in de Waver. De raad van Abcoude-Proosdij zag in de Horn echter een mooie kans om hier, na afbraak van de hier gevestigde voormalige jeugdherberg “De Kikker” en op voldoende afstand van de bebouwde kom, een terrein te situeren voor zigeuners. Er werd hiervoor nog opdracht gegeven tot de aanleg van een Nortonpomp door J. van Teeseling.

Diverse groepen Lowara werden gesignaleerd in Nederland, ook in het midden van het land bij Vianen waar zij de diverse paardenmarkten in de regio bezochten. Hoewel ze hinderlijk gevolgd werden door de diverse autoriteiten (met name de marechaussee volgde de groep op de voet) kregen zij van diverse gemeentelijke overheden wel toestemming om binnen de gemeentegrenzen te bivakkeren. Andere gemeenten daarentegen drongen er bij de minister op aan om maatregelen tegen de komst van deze groepen te nemen wegens al dan niet vermeend wangedrag. Ook nu weer leidde de komst van deze groepen in de steden tot een massale uitloop van de bevolking. In Roermond bracht hun komst, volgens “de Nieuwe Koerier” honderden op de been die zich kwamen verlustigen aan het ‘eigenaardige schouwspel van de om grote vuren gezeten leden van dit nomadenvolkje’.

Uit onderzoek is naar voren gekomen dat de bewoners van de plattelandsgemeenten helemaal niet zo negatief stonden ten opzichte van de ‘zigeuners’ maar dat het met name de marechaussee zelf was die zich stoorde. Zo stelde de burgemeester van Breukelen desgevraagd in reactie op een vraag van de procureur -generaal van Amsterdam waarom hij passen had afgegeven:

“Vooreerst waren zij in het bezit van een groote som gelds in bankpapier en waren zij door het beroep dat zij uitoefenden in staat in hun onderhoud te voorzien. Eindelijk meende ik dat het afgeven der bedoelde papieren zonder bezwaar kon geschieden, daar deze lieden zich gedurende hun verblijf in mijn gemeente steeds ordelijk en behoorlijk hebben gedragen en niemand overlast hebben aangedaan”.

De handel in paarden vormde voor de Lowara de belangrijkste bron van inkomsten. Vaak werd dit gecombineerd met meer kermisachtige beroepen zoals kunstenaar, acrobaat, kermisreiziger, muzikant en circusartiest. In zijn algemeenheid waren ze redelijk van geld voorzien en was er op een gegeven moment zelfs sprake van een zekere welvaart. De paardenhandel was in de periode 1870-1940 dan ook zeer levendig en winstgevend.

Optocht met op de achtergrond zigeunerwagens die aan de Lange Coupure staan

Tallose groente- petroleum- en melkkarren werden getrokken door paarden en ook voor de trams en omnibussen en natuurlijk ook in de landbouw waren ze onmisbaar. Ook het leger was een belangrijke afnemer van paarden, ook op de paardenmarkt van Abcoude. De handel speelde zich af in Nederland op ca. 300-500 markten met een gemiddeld aanvoer per markt van twee tot driehonderd paarden. De meeste markten werden maar één of enkele keren per jaar gehouden. In Utrecht vond deze markt echter maandelijks plaats. In Utrecht en het midden van het land werd de markt gedomineerd in de handel van lichte werkpaarden ('hitten') die geschikt waren voor het trekken van minder zware karren. Het is waarschijnlijk dat Lowara voornamelijk in dit soort paarden handelden. Waarschijnlijk kochten de Lowara hun paarden bij boeren op het platteland op. De voorkeur voor hitten hing mogelijk samen met het gegeven dat deze markt nog niet werd gedomineerd door de traditionele handelaren. Bij het opkopen en verkopen van paarden gebruikten ze kleine huifkarren om zich snel te kunnen verplaatsen. Pas na 1945 was er een definitieve teruggang van deze handel te constateren. In de Tweede wereldoorlog werd een groot deel van Nederlands zigeuners vermoord in de Duitse concentratiekampen.

René Post

Geraadpleegde literatuur

Leo Lucassen, En men noemde hen zigeuners; De Geschiedenis van Kalderasch, Ursari, Lowara en Sinti in Nederland (1750-1944). Amsterdam/s'Gravehage 1990.

P.Hovens en R.Dahler (redactie); Zigeuners in Nederland. Nijmegen/Rijswijk 1988.

Roma en Sinti in Nederland – Factsheet in opdracht van de NPRD http://www.art1.nl/nprd/factsheets/roma_en_sinti.pdf

Zigeuners en woonwagenbewoners; vijfeeuwenmigratie.nl

Margriet de Moor: Hertog van Egypte (roman) 1996

Stijnie Boerdam: Zo'n Andere Tijd' 1999

Met dank aan Wim Timmer voor het aanleveren van waardevol bronnenmateriaal.

Voorbeeld van een grenspaal

Bepaling van de gemeentegrenzen van Abcoude en Baambrugge

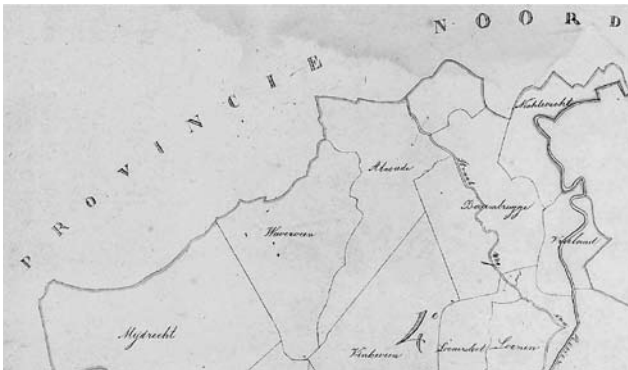
In de periode 1818-1833 werden de grenzen van alle gemeenten in de provincie Utrecht formeel vastgelegd. Het was een van de activiteiten die plaatsvonden ter voorbereiding van de instelling van het Kadaster, dat in 1832 van start ging.

Het bepalen en opmeten van de grenzen verliep volgens nauw omschreven procedures, die waren vastgelegd in een draaiboek (1). Eerst moesten van elke gemeente de buitengrenzen worden vastgesteld. Daarna werd het grondgebied van de gemeente opgedeeld in secties. Tenslotte volgde de opmeting van de afzonderlijke percelen in diezelfde gemeente (2).

De richtlijnen werden aanvankelijk strikt toegepast, maar gaandeweg ging men er soepeler mee om. Landmeter J. Vesters en N. van Voorthuijsen, burgemeester van de gemeenten Baambrugge (3) en Abcoude (4), namen er in 1832 zelfs een loopje mee. De burgemeester van buurgemeente Weesperkarspel was not amused.

De rondgang

Het opnemen van de gemeentegrenzen verliep volgens de talrijke daarvan opgemaakte processen-verbaal aanvankelijk als volgt. Een 'landmeter der eerste klasse' kwam op afspraak, veelal in het gezelschap van een controleur der directe belastingen, naar het gemeentehuis van de gemeente waarvan de grenzen moesten worden bepaald. Daar troffen zij dan de burgemeester of schout (5) van de betreffende gemeente en hun collega's van de aangrenzende gemeenten. De burgemeesters konden zich laten vergezellen door een of meer aanwijzers, in aanzien staande inwoners die goed op de hoogte waren van de ligging van de grenzen van hun gemeente. Vanaf het gemeentehuis vertrok het gezelschap naar een punt dat de gemeente met twee buurgemeenten gemeen had. Van daaruit ging men te voet langs de grens met de wijzers van de klok mee; het grondgebied van de in kaart te brengen gemeente hield men zo steeds aan de rechterhand. Wanneer de grens met een volgende gemeente werd bereikt,

Illustratie 1

beschreef de landmeter het zojuist afgelegde traject in een artikel dat later deel uit zou gaan maken van het proces-verbaal van grensbepaling. De landmeter verzorgde daarnaast een tekening van de situatie langs de grens, de zogeheten figuratieve schets der grensscheiding. (illustratie 1). Deze diende als hulp bij het opstellen van de tekst, of later ter verduidelijking ervan en werd als bijlage aan het proces-verbaal toegevoegd.

De vertegenwoordigers van de betrokken gemeenten zetten hun handtekening onder het artikel met de tekst van de beschrijving van hun gezamenlijke grens. Daarna werd de tocht voortgezet langs de scheiding met de volgende buurgemeente, die eveneens werd beschreven en uitgetekend. Op die manier maakte de groep notabelen een volledige rondgang rond de gemeente waarvan de grenzen moesten worden opgenomen. Het eindresultaat was een proces-verbaal van grensbepaling met evenveel artikelen en schetsen als het aantal buurgemeenten bedroeg.

De twijfels

Of de processen-verbaal van grensbepaling de gang van zaken nauwgezet weergeven, is twijfelachtig. Veel gemeenten zijn te groot om in 1 dag rond te lopen. Bedenk daarbij dat de route de grenzen volgt, waar meestal geen gebaande wegen liggen. Neem Zeist, waarvan de omtrek 54 kilometer bedroeg, terwijl het proces-verbaal desondanks suggereert dat die afstand op 16 juni 1825 door een grote groep notabelen (12 buurgemeenten!) in zijn geheel zou zijn afgelegd (6). De landmeter die in augustus 1824 de grenzen van Naarden opnam, was in dat opzicht eerlijker; hij noemt vier opeenvolgende dagen waarop er in het vrije veld aan de vaststelling van de grenzen was gewerkt (7).

Het lijkt ook onwaarschijnlijk dat alle burgemeesters de hele rondgang hebben meegelopen. Men gaat er meestal van uit dat ze alleen deelnamen aan het gedeelte dat de grens vormde met de eigen gemeente. Vaak waren er ook al eerder processen-verbaal opgemaakt waarin burgemeesters

of schouten van twee aan elkaar grenzende gemeenten hun gemeenschappelijke grens voorlopig hadden vastgelegd. Het gemeentearchief van Abcoude bevat nog voorbeelden van zulke processen-verbaal waarin de grenzen van Baambrugge met respectievelijk Vinkeveen en Vreeland zijn beschreven (8). In verscheidene, later in de periode opgemaakte processen-verbaal van grensbepaling, bijvoorbeeld die van de zojuist genoemde gemeenten, wordt naar dergelijke 'bilaterale' processen-verbaal gerefereerd (6). Het officiële proces-verbaal van grensbepaling werd op die manier een soort van optelsom van eerder overeengekomen en opgeschreven grenzen.

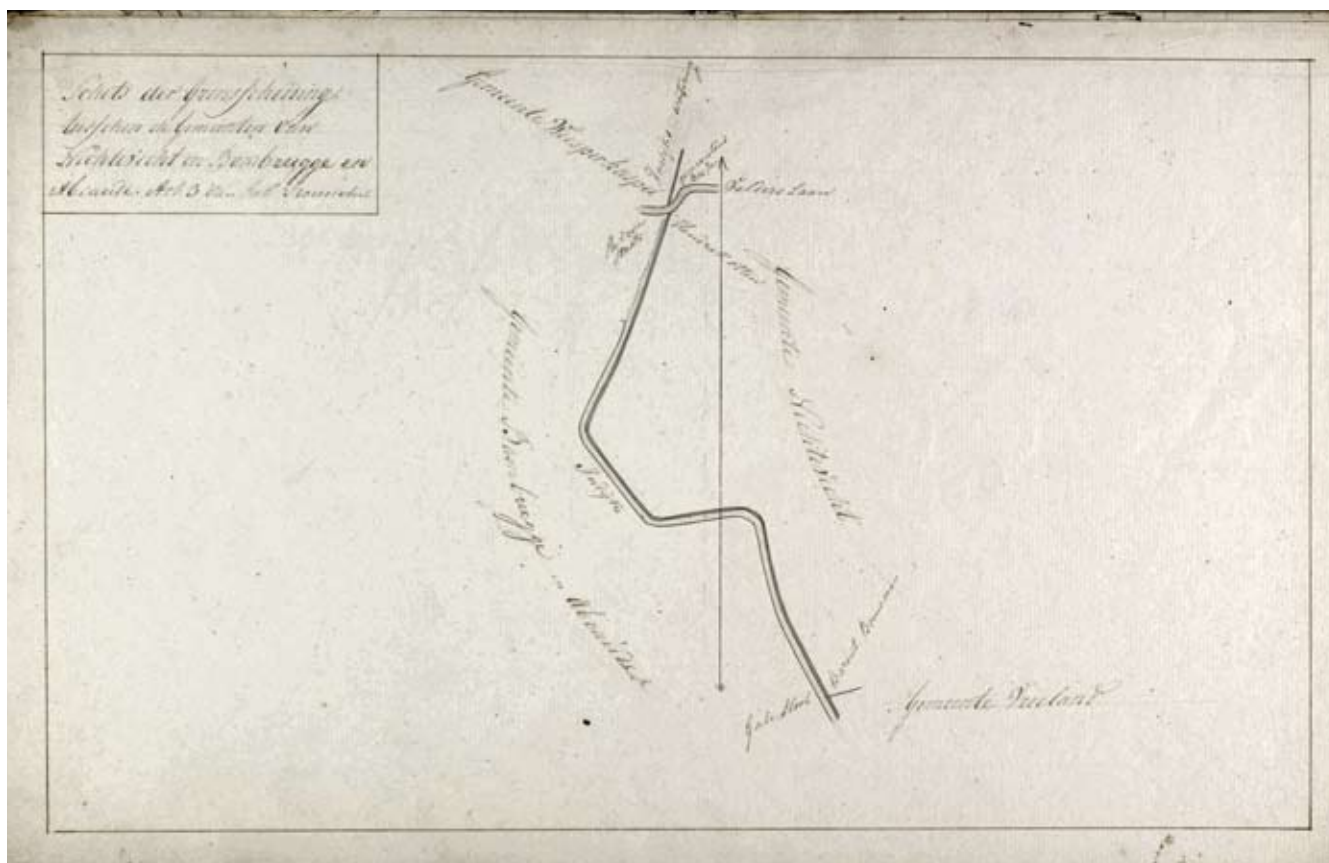
Versnelling

In de loop van de jaren twintig werd er in de ogen van de overheid te weinig voortgang geboekt met de voorbereidingen van het kadaster. Daarom moesten de landmeters, die de leiding hadden bij het proces van het vaststellen van de gemeentegrenzen, vanaf 1826 prioriteit geven aan het opmeten van de percelen; tegelijkertijd werden de regels en procedures voor de grensbepaling versoepeld. De burgemeesters werden aangemoedigd in onderling overleg alvast tot gemeentegrenzen te komen, die dan later formeel konden worden bekrachtigd. Zo kon het gebeuren dat een gemeente, tegen de oorspronkelijke bedoeling in, al in secties was opgedeeld en perceelsgewijs was opgemeten voordat de grenzen ervan officieel waren vastgelegd. Dat was in de provincie Utrecht bijvoorbeeld het geval bij gemeenten in de kantons Baambrugge en Loenen in het noordwesten van de provincie. Ze werden volgens de zogeheten kadastrale verzamelkaarten opgemeten in 1827 en 1828 (9), maar de grenzen werden pas in 1832 formeel vastgesteld (6).

De eindspurt

Op 1 oktober 1832 ging het kadaster van start. Op die datum zouden dus de processen-verbaal van grensbepaling van alle Nederlandse gemeenten binnen moeten zijn. In het voorjaar van 1832 was er in de genoemde kantons in dat opzicht echter nog niets gebeurd. Wel waren er op schrift gestelde onderlinge afspraken tussen de burgemeesters van de verschillende gemeenten. De opmeting van de percelen had, zoals we eerder zagen, inmiddels plaatsgevonden in de jaren 1827 en 1828. De kaarten die deze werkzaamheden hadden opgeleverd, konden bij het formeel vastleggen van de grenzen dan ook goed gebruikt worden.

In de zomer werd kennelijk alles op alles gezet om de oprichtingsdatum van het kadaster te halen. In juli werden de processen-verbaal van grensbepaling opgesteld van de gemeenten Abcoude (4) en Baambrugge (3); in augustus volgden Vreeland,

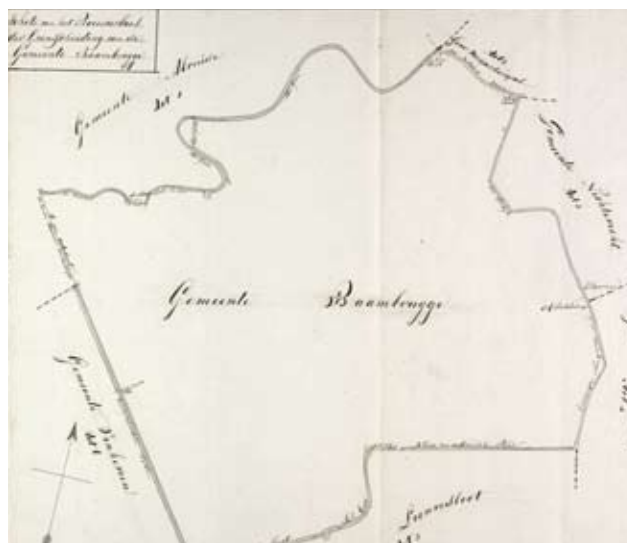
Illustratie 2

Loenen en Loenersloot en in september was de beurt aan Vinkeveen en Wavereen (zie kaart illustratie 2). In de opgestelde processen-verbaal is al te lezen dat gebruik is gemaakt van de voorlopige grenzen die het eerder gevoerde overleg tussen de burgemeesters had opgeleverd. De grensbepaling was dus veelal verworden tot een formaliteit.

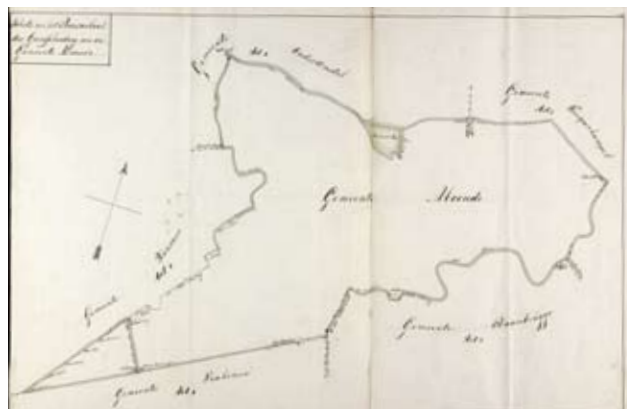
Geschonden regels

Het loslaten van de voorgeschreven volgorde, eerst een grensbepaling, daarna een indeling van het grondgebied in secties en tenslotte de perceelsgewijze opmeting, was niet de enige regel die vlak voor het van start gaan van het kadaster werd geschonden. Ook het voorschrift dat er evenveel figuratieve schetsen van grensscheiding getekend moesten worden als er buurgemeenten waren, werd genegeerd. De volledige gemeentegrens met alle buurgemeenten werd nog slechts weergegeven in één verzamelaafbeelding, vermoedelijk achter het bureau getekend op basis van een kadastrale verzamelkaart van de betreffende gemeente. De illustraties 3 en 4 tonen hiervan voorbeelden.

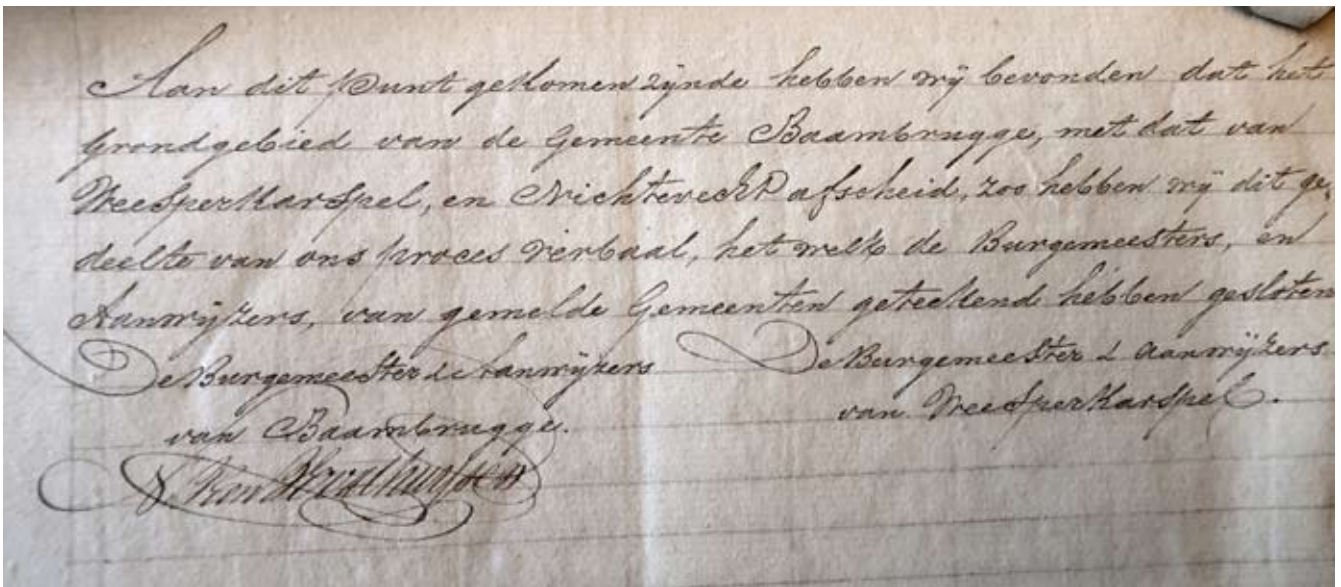
Tot zover bleven alle gemeenten in de regio op dezelfde manier in gebreke. In de gemeenten Baambrugge en Abcoude ging men echter nog een stapje verder. Daar werd namelijk ook de zo to de verbeelding sprekende rondgang van de notabelen langs de gemeentegrenzen geschrapd. De

Illustratie 3

Illustratie 4

Illustratie 5

20 kilometer rond Baambrugge en de 32 kilometer rond Abcoude vormden kennelijk een te grote uitdaging.

Onjuiste teksten

Doordat de regels van de grensbepaling waren losgelaten, bevatten de deels voorgedrukte kadastrale documenten van Baambrugge en van Abcoude enkele opvallende onjuistheden. Zo lezen we in de ‘processen-verbaal der verdeeling van het grondgebied in sectien’ uit 1827 respectievelijk 1828 dat er een proces-verbaal van grensbepaling zou zijn opgemaakt. De naam van de landmeter is niet ingevuld en de datum ontbreekt; logisch want het document zou pas vier of vijf jaar later worden opgesteld. Toch wordt er even verderop genoteerd dat het – nog niet bestaande, in 1832 op te stellen – proces-verbaal door de landmeter is gelezen in tegenwoordigheid van den Heer Burgemeester.

Een tweede onjuistheid treffen we aan in het artikel dat het verloop van de grens met Weesperkarspel beschrijft. Er staat: Beginnende [beschrijving beginpunt] hebben wij volgens aanwijzing van den Burgemeester, en aanwijzers van Baambrugge [respectievelijk Abcoude] in tegenwoordigheid van den Burgemeester, en aanwijzers van Weesperkarspel bevonden dat de grensscheiding dezer twee Gemeenten gevormd wordt... Het artikel is in beide gevallen echter niet ondertekend door de burgemeester van Weesperkarspel (illustratie 5); was hij er wel bij? Een door landmeter Vesters opgestelde bijlage bij de processen-verbaal van grensbepaling toont aan dat dit niet het geval was. De burgemeester was naar eigen zeggen niet op de hoogte van het feit dat de grensoptrekking zou gaan plaatsvinden. Ook was niemand van zijn gemeentebestuur daarover geïnformeerd. Bovendien bevatte het document volgens hem een niet nader gespecificeerde onjuistheid, vermoedelijk

in het nadeel van zijn gemeente. Redenen genoeg dus om niet te tekenen.

Over de datering van de processen-verbaal van Abcoude en van Baambrugge is ook wel wat op te merken. Ze zijn dag na dag opgesteld; bij Baambrugge ging het om een zondag, wat uiterst onwaarschijnlijk is. Mocht de datum toch kloppen, dan zou dat alleen al voor de burgemeester van Weesperkarspel voldoende redenen kunnen zijn geweest om zich bij de grensoptrekking niet te laten zien.

Voetnoten

1. Methodieke Verzameling der wetten, decreten, reglementen, instructiën en beslissingen, betreffende het Cadaster: naar de bestaande orde van zaken ingerigt en uitgetrokken, Bijvoegsel tot het Staatsblad, Achtste deel, Eerste stuk, Dordrecht 1821, p 398.
2. Meer, A.J. van der: Gemeentegrenzen in Nederland, proefschrift TU Delft, Amsterdam 2007.
3. De Gemeente Abcoude-Baambrugge wordt op de kadastrale verzamelkaart van de gemeente van 1828 en in het proces-verbaal van grensbepaling van 1832 kortweg Baambrugge genoemd. In het proces-verbaal van grensbepaling van de gemeente Nigtevecht en op de bijbehorende figuratieve schets van grensscheiding uit 1818 wordt de gemeente aangeduid als Abcoude en Baambrugge respectievelijk Baambrugge en Abcoude.
4. De Gemeente Abcoude-Proostdij en Aasdorp wordt op de kadastrale verzamelkaart van de gemeente van 1828 en in het proces-verbaal van grensbepaling van 1832 kortweg Abcoude genoemd.

5. Burgemeesters van 'gemeenten ten plattelande' werden tot 1825 aangeduid als schout.

6. Het Utrechts Archief, toegang 1294, inv.nrs. 3800 (Zeist, 1825) en 3801 (Abcoude, 1832 en Baambrugge, 1832); Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, toegang 1010, inv.nr. 2555 (Baambrugge, 1832); hisgis.nl.

7. Gemeentearchief Gooise Meren en Huizen, OAN 127.6.

8. Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, toegang 1010, inv.nr. 427.

9. Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Illustraties

1. Figuratieve schets der grensscheiding tussen de gemeenten Nigtevecht en Baambrugge (3). De grens loopt door de Indijk. Bijlage bij het proces-verbaal van grensbepaling van de gemeente Nigtevecht, 17 maart 1818. Bron: hisgis.nl.

2. Gemeenten in het noordwesten van de provincie Utrecht. Uitsnede uit de kaart van de provincie Utrecht, met gemeentegrenzen volgens de in de periode 1818-1832 opgemaakte processen-verbaal

van grensbepaling, door P. van den Bosch, 1836. Bron: Beeldbank Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht LeW_5D3_17707.

3. Figuratieve schets der grensscheiding van de gemeente Abcoude (4). Bijlage bij het proces-verbaal van grensbepaling van zaterdag 14 juli 1932. Bron: hisgis.nl.

4. Figuratieve schets der grensscheiding van de gemeente Baambrugge (3). Bijlage bij het proces-verbaal van grensbepaling van zondag 15 juli 1932. Bron: hisgis.nl.

5. Afsluitende zin van het artikel over de grens tussen Baambrugge en Weesperkarspel en ondertekening. De handtekening van de burgemeester van Weesperkarspel ontbreekt. Bron: Het Utrechts Archief (5). Foto: Kees Floor.

Kees Floor

Rectificatie

In de voorjaarseditie Nr. 49 zijn er onder de afbeeldingen bij het artikel van Marijke Carasso-Kok over Het onwaarschijnlijke maar waargebeurde verhaal van ridder Jan van Brederode geen juiste teksten geplaatst. De redactie betreurt dit en neemt in deze uitgave alsnog de juiste tekst onder de foto's op.

Slot Abcoude

Het Slot Abcoude zoals het in 1590 geschetst is door Arnold van Buchel in zijn dagboek. Het is de oudste bekende afbeelding van het slot. Arnold van Buchel (1565-1641) was een Utrechts oudheidkundige.

Ontvoering uit het klooster

Johanna van Abcoude, de dochter van Willem van Abcoude, wordt in 1410 door haar man Jan van Brederode uit het Maria Magdalenaklooster in Wijk bij Duurstede ontvoerd. Het moet met veel geweld gepaard zijn gegaan. Het kwam Jan van Brederode echter duur te staan: hij werd door de bisschop van Utrecht tijdens de vlucht gevangen genomen.

De opening van de kaasboetiek. v.l.n.r. Corry Korrel, Ad de Lange, Bertus de Lange en Marie de Lange

Kaashandel de Lange

Bertus de Lange is op 12 januari 1896 geboren op de boerderij Vecht en Gein aan de Rijksstraatweg 107 tussen Baambrugge en Loenersloot. Op jeugdige leeftijd hield hij zich al bezig met de handel door mollen te vangen. De verkochte mollenvelletjes werden in de hoedenindustrie gebruikt. In 1916 werd de boerderij, waar Bertus met zijn moeder woonde, door brand verwoest. Samen met haar verhuisde hij naar de Raadhuislaan, nu nr. 5. in Abcoude en ging hij als knecht in dienst bij de heer Hendricus Hamerslag, een voor de Abcoudenaren uit die tijd befaamde inkoper van boerenkaas.

De Heer Hamerslag was in 1906 de eerste burger in Abcoude die zijn rijbewijs haalde en een nummerbewijs voor zijn auto L116 kreeg. Uit de wijde omgeving kwamen de boeren elke maandag en dinsdag naar Abcoude om de zelf gemaakte kazen af te leveren bij het kaaspakhuis. Dat was gevestigd in de toen bestaande lage huisjes aan de Voordijk tegenover in die tijd gelegen wagenmaker Besseling aan de Meerweg. Als de kaas gewogen was ging deze aan boord van de in de Angstel gereed liggende boot van een beurtschipper die voor verder transport zorgde naar de klanten, of er werd met de auto bezorgd. In 1919 startte Bertus zijn eigen bedrijf in dit pakhuis en deed goede

zaken in de kaashandel. Op 4 september 1929 trouwde hij met Marie Blauwhoff die hij tijdens het zwieren op het ijs van het Abcoudermeer had leren kennen. Al spoedig bleek dat het pakhuis aan de Voordijk te klein werd. In 1933 liet hij door de aannemer Nol Vermolen aan de Heinkuitenstraat 24 een nieuw kaaspakhuis met twee woonhuizen alsmede een dubbele garage bouwen. De twee woonhuizen werden verhuurd aan de familie Rautenberg en veetransporteur J.v.d. Bosch. In dit grote kaaspakhuis lagen vaak enkele tonnen kaas opgeslagen die op de kaasplanken tot de gewenste ouderdom kon rijpen. De kaas werd toen nog rechtstreeks van de boeren gekocht. Een klein

Bouw kaaspakhuis 1935

Bertus de Lange

gedeelte van het kaaspakhuis werd verhuurd aan de heer Anton van Nes uit de Laan van Binnenrust die een kleine klantenkring van wat winkels had en voor de rest rentenierde. In 1935 kocht Bertus de woning Raadhuislaan nr.2 waar hij naar toe verhuisde. Ook kocht hij Raadhuisplein nu nr. 4 en Raadhuislaan nr.7, Hier woonde de Heer Visser die werkzaam was als rijksambtenaar bij Rijswaterstaat. Bertus kocht speciale witte onrijpe kaas van een boer uit de Winkeldijk en verkocht deze door aan de Joodse delicatessenzaak van de Heer Grishaver in de Rijnstraat te Amsterdam. Ook bezat Bertus twee panden aan de Slijkstraat in Weesp. In één van de panden was een melkzaak gevestigd. De zaken gingen goed en hij had zelfs een vaste man in dienst die de kazen met een lap oppoetste voordat ze naar de klanten gingen. Later werden de kazen, vooral om schimmel tegen te gaan, omhuld met plastic. Daarmee verdiende zijn zoon Wim de Lange tijdens zijn middelbare schooltijd zijn vakantiecetjes.

De ontwikkeling stond niet stil en in Abcoude en Baambrugge ging men in de melkfabrieken ook kaas maken. De kaasmakerij op de boerderijen kreeg hierdoor een gevoelige klap. Kaashandel De Lange was gedwongen om zijn boerenkaas in het vervolg op woensdag van de Woerdense Kaasmarkt te betrekken. Op vrijdagochtend werd de kaas op de kaasmarkt van Breukelen ingekocht. Daar brachten de boeren uit de omgeving hun boerenkaas met de kaasbrik naartoe. Bertus de Lange werd op deze kaasmarkten dan ook een bekend figuur die door zijn lange ervaring precies wist welke boeren de beste kaas maakten. Maar Bertus kocht ook kaas van de zuivelfabriek in Gouda die later opging in Frico en daarna in C.C.F. Friesland. Regelmatig ging hij op maandagochtend naar de kaasbeurs in de voormalige St. Olafkapel aan de kop van de Zeedijk in Amsterdam. Hier ontmoette hij collega kaashandelaren waar hij dan een partij jonge, belegen of oude kaas kocht. Al naar gelang de behoefte van zijn klanten. Deze bestonden voornamelijk uit kruideniers in Amsterdam. Maar hij had ook klanten in Kerkdriel, Hedel en Ammerzoden. Op aanvraag verkocht hij

uitsluitend hele kazen aan particulieren. Bertus bezorgde eerst de kaas aan zijn cliënten met de motor voorzien van zijspan en later werd dat een Chevrolet die hij in de oorlogsjaren voor de Duitse bezetters achter stobalen verborgen hield in één van de garages aan de Heinkuitenstraat. Na de Chevrolet kwam er een Opel Kaptein, toen de enige auto die dan in de Raadhuislaan geparkeerd stond. Toen de winkeliers zich gingen verenigen in grote inkoopverenigingen als de Sperwer en de Spar, was er steeds minder brood te verdienen in de kaashandel. Bertus de Lange trok zich langzaamaan terug uit de kaashandel.

Zijn oudste zoon Ad zette de zaak voort. Ad gooide het roer om. De inmiddels ruim vijftig jaar bestaande kaashandel werd verbouwd. Het voorste gedeelte van het kaaspakhuis werd op een bijzondere aantrekkelijke wijze tot een verkoopruimte ingericht. Het interieur was geheel afgestemd op het oer-Hollands product dat hier werd verkocht. Op vrijdag 20 maart 1970 opende Ad en Corrie officieel hun kaasboetiek. Dit was nieuw voor Abcoude, de kleine boteren kaaswinkeltjes verdwenen langzaam uit het straatbeeld, net als de kleine kruidenierszaakjes. Velen zullen zich het aantrekkelijke interieur nog wel herinneren met de Brabants -bonte gordijntjes. De inrichting was nog uit de tijd van de kaasbereiding die toen geheel op de boerderij plaatsvond. Zo stonden er een oude kaaspers, kaasvaten en blank geboende kaasplanken die het verhaal vertelden over het rijke kaasverleden. Aan de ruwhouten zoldering hing nog een antieke kaaswaag die de rijke traditie van de kaashandel symboliseert. Behalve een grote sortering Hollandse en buitenlandse kaas, bevatte de boetiek ook een wijnhoek, een ruim assortiment delicatessen en kaasfondue-artikelen. De opening van deze boetiek betekende in die jaren dan ook een eigentijdse voortzetting van het bestaande kaasbedrijf. Ad de Lange trok regelmatig naar de „inkoopbron” om het assortiment op de juiste wijze samen te stellen. Maar dat was nog niet alles. In de „boetiek” werden steeds meer delicatessen

Ad de Lange achter de toonbank

Kaasboetiek de Lange

uitgesteld in een grote hoeveelheid variaties: schildpaddensoep in blik, "slakken op sap", olijven en ga zo maar door. De fijnproevers wisten dan ook waar ze terecht konden. De reclame voor de zaak vond vooral plaats door mond op mond reclame die vooral op gang werd gebracht door de deskundige service en de persoonlijke adviezen die Ad en Corrie de Lange aan hun klanten gaven. De boetiek was op vrijdag (tot 's avonds laat) en zaterdag geopend.

De verkoop was niet het enige wat tot de onderneming behoorde. Op verzoek serveerde het echtpaar De Lange in de ruimte achter de boetiek in het pakhuis tussen de kaasrekken voor besloten gezelschappen kaasfondues. Tijdens de feestweek, die in augustus 1970 in het kader van 500 jaar paardenmarkt in Abcoude werd gehouden, organiseerde Kaasboetiek De Lange in oud-Utrechtse klederdracht voor de eerste keer elke avond een kaasfondue. De belangstelling hiervoor was overweldigend en de klantenkring groeide enorm. Vele feestweken

daarna was het dan ook gezellig kaasfonduen bij De Lange aan de Heinkuitenstraat. De omgeving, een welvarende omgeving overigens, wist de boetiek te vinden, zowel voor persoonlijk bezoek als voor bestellingen. De investeringen in deze zaak kwamen er dan ook goed uit. Hiervoor was wel ondernemerschap, durf, kennis en vakbekwaamheid nodig. Ook op de Koninginnedagen, tijdens de viering van het 900-jarig bestaan van Abcoude en Baambrugge en bij vele braderieën was de firma De Lange altijd van de partij. Zelfs op de Huishoudbeurs in de RAI ontbrak kaasboetiek De Lange niet en kreeg daardoor een nog grotere bekendheid. Veel ondernemers uit het buitenland brachten een bezoek aan de kaasboetiek. In 1975 werd het vijf jarig bestaan gevierd en was de klantenkring uitgebreid naar de Bijlmer en de Vechtstreek. Inmiddels was men ook bekend geworden door de overheerlijke zelfgemaakte sauzen en salades. De klanten stonden daarvoor graag in de rij. Maar ook hier werd de concurrentie steeds groter en in 1968 besloot men om met de kaasboetiek te stoppen. Hiermee werd een stuk kaasgeschiedenis in één van de laatste kaaspakhuizen van Abcoude afgesloten. Velen hebben mooie herinneringen aan Kaashandel en Kaasboetiek De Lange.

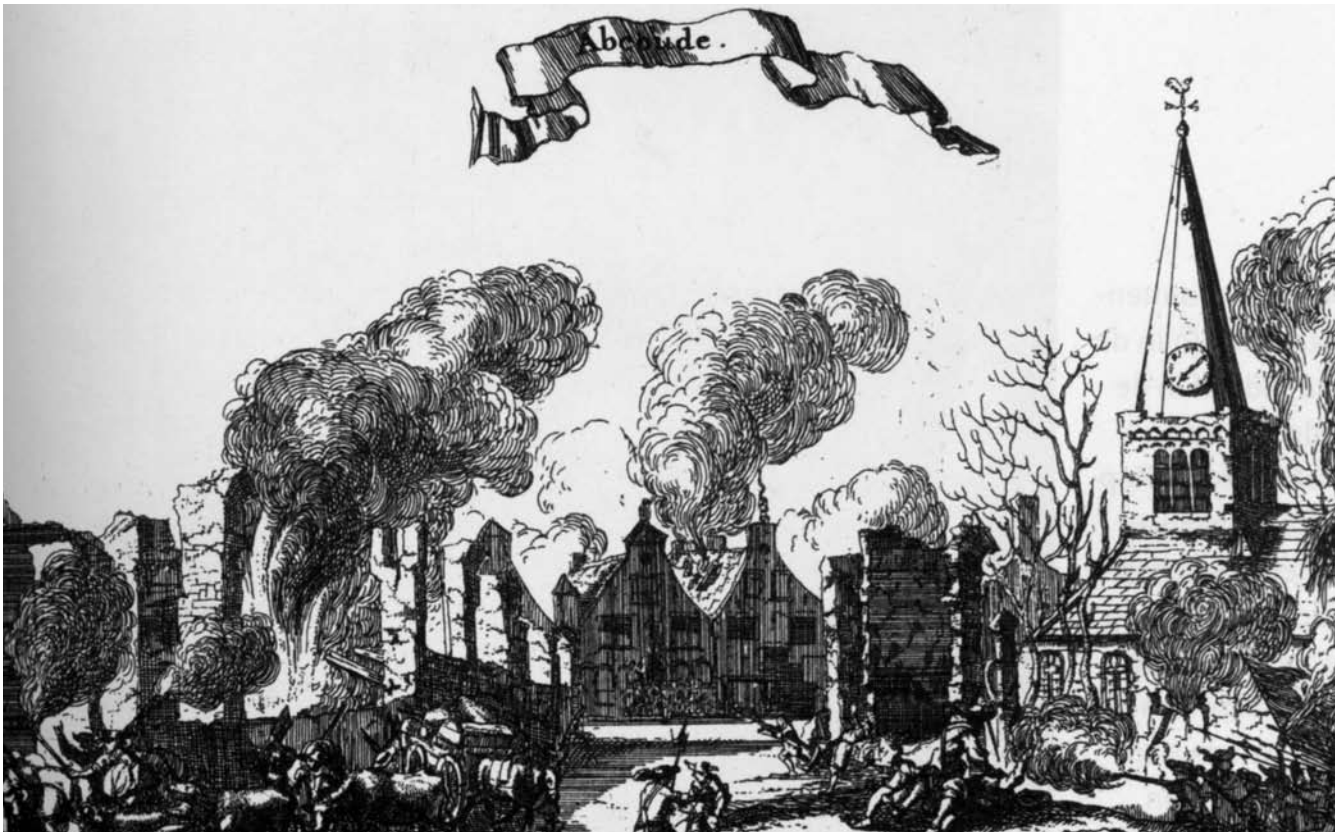
Ton Pepping

Foto's uit het familiearchief van Wim de Lange en Corrie Korrel.

Informatie: Wim de Lange, Nel de Lange, Corrie Korrel, archief Historische Kring Abcoude-Baambrugge, de VAR en het handelsblad voor de zuivel.

Corry de Lange en Ad de Lange

Abcoude in de brand

Het rampjaar van Abcoude in 1672

Hieronder treffen we een uittreksel aan van een voorlezing, die ds. Hendrik Langenberg heeft gehouden in het logement 'De Eendragt' tijdens een bijeenkomst van het departement van de Maatschappij tot 't Nut van het Algemeen te Abcoude-Baambrugge. De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen (kortweg ook wel 't Nut genoemd) was een landelijke vereniging met plaatselijke afdelingen ("departementen"). De vereniging was opgericht in 1784, en stelde zich ten doel het welzijn van individu en gemeenschap te bevorderen. De vereniging streefde naar individuele en maatschappelijke ontplooiing met een zo hoog mogelijk cultureel gehalte. Ze hield zich hoofdzakelijk bezig met zaken die het algemeen belang dienden, zoals onderwijs, ontwikkeling en maatschappelijke discussie. Vanaf het begin heeft 't Nut zichzelf gezien als een instelling voor volksontwikkeling, en dan met name voor de ontwikkeling van het "lagere volk", de achtergestelden. Ds. Langenberg (1801-1862) was van 1828 tot aan zijn overlijden in 1862 predikant van de Hervormde Gemeente te Abcoude. Binnen de Nederlandsche Hervormde Kerk gold hij een gezaghebbend exegeet (Bijbeluitlegger) en kerkhistoricus.

Het is een lezing over wat ook wel genoemd wordt 'Het Rampjaar van Abcoude'. We vonden het stuk, heel merkwaardig, in het archief van de RK kerk Abcoude.

Ons kleine vaderland had zich door moed en volharding in den strijd tegen Spanje onafhankelijk gemaakt en was in de 17e eeuw tot een hoogen trap van aanzien en voorspoed gestegen. Dit echter wekte den nijd der naburige volken op. Frankrijk in zonderheid was het, gelijk later Engeland, dat de val van dit gemeenebeste scheen besloten te hebben. In het jaar 1672 verklaarde Lodewijk de XIV onder nietige voorwendsels den oorlog, zijne legers overstroomde het land, en reeds in Juli van dat jaar hadden zij Brabant, Gelderland en de stad Utrecht bemagtigt; het magtige Amsterdam alleen hield moedig stand; daardoor intussen geraakte het Slot en dorp Abcoude in eene moeilijke en gevaarlijke stelling. De Prins van Oranje Willem de IIIe, aan wien het opperbeleid van 's lands zaken weder toevertrouwd was, zag het gewigt in van Abcoude als eene voorpost voor Amsterdam. Reeds den 18e Juni had hij eene bezetting op het Slot gelegd onder bevel van Graaf Johan Maurits van Nassau, en hetzelfde met kanon en andere krijgsnoodwendigheden voorzien. Het werd zoo veel mogelijk in staat van tegenweer gebracht en, om voor overrompeling veiliger te zijn, werde het Zandpad, de tegenwoordige straatweg naar Baambrugge afgegraven, zodat nauwelijks een man aldaar kon passeren. De Franschen trekken, na de bemagtiging van Utrecht, welhaast voort langs de Vecht en namen achtereenvolgens Maarsse, Breukelen, de Nieuwersluis en het Slot Kronenburg

te Loenen in. Het laatste niet zonder moedigen tegenstand der bezetting. Overal bragten zij roof, plundering en verwoesting mede. Nu had ook Abcoude het ergste te vrez en wat men vreesde gebeurde maar al te zeer. Het was op den 7den November 1672, dat 500 Franschen met trekschuiten van de zijde van Utrecht kwamen en in het holst van de nacht overvielen zij het dorp; op eene vreselijke wijze werden de inwoners door de mare en het gezigt der vijanden uit den slaap gewekt. Aan verdediging viel niet te denken. Ter nauwernood konden de meesten landwaarts in de vlucht nemen, mannen, vrouwen, kinderen, alles stroomde door elkander, de verwarring rees ten top, en vielen op door het moord gedoe der Franschen, hun baldadige hand sloeg aan het roven en plunderen en staken eindelijk op verscheidene plaatsen het dorp in brand. De bezetting op het Slot, hetzij door aanval verrast, hetzij te zwak om hare post te verlaten kon geen hulp aanbrengen. Nu deed zij door seinschoten en vuren aan de omliggende plaatsen de noodzakelijkheid van bijstand kennen, en gelukkig voor Abcoude dit had ten gevolge dat dadelijk uit de stad Weesp eenig volk aankwam. Nu gingen de Franschen op de vlugt en men kon nog bijtijds de brand in de kerk benevens eenige huizen, die reeds in vlam stonden, blussen (vóór dat in het jaar 1830 het hek van het koor der kerk geschilderd was, kon men nog duidelijk de brandvlakken daaraan zien) en een derde gedeelte van het dorp bleef nog behouden. Doch nog was het gevaar voor Abcoude niet geweken. Op den 30sten November kwamen de Franschen weder om het overgeblevene gedeelte van het dorp te verwoesten; thans echter was de bezetting, die

intusschen versterking had bekomen, beter tot tegenweer in staat, zij deed van het Slot een inval en sloeg met hulp der inwoners den vijand terug, zodat hij onverrichter zake weder keerde en een dertig tal Franschen gevangen genomen werden. De vijand dus het hoofd gestoten hebbende, beproefde de aanval niet weder en welhaast volgde de aftogt van alle de Fransche legerbenden uit het Sticht. Zoo had dan ons slot andermaal eene gewigtige dienst bewezen aan Abcoude, aan Amsterdam en zelfs aan het Vaderland, hier werd het doordringen van den vijand tot den hoofdstad belet. Hier stond de eindpaal van alle zijne aanvallen en verwoestingen op den Vaderlandschen grond.

Aan het slot van bovenstaand verhaal meldt ds. Langenberg nog het volgende. Op een los bijliggend blad met opschrift „aantekeninge betrekkelijk het Slot en dorp Abcoude” door mij ontvangen van ds. Justus Hondius, van 1825-1846 predikant van de Hervormde Gemeente te Vreeland, staat nog het volgende opgetekend:

Prins Maurits bezet Abcoude, voorziende het zeker met kanon en andere noodwendigheden, Het Zandpad wordt afgegraven zodat nauwelijks een man aldaar kan passeren. Veertig Franschen vallen 7 November in het dorp Abcoude en vernielen het door vuur, de volgende dag kwamen andere om het overige te vernielen doch werden door de bezetting van het Slot overvallen zodat 30 Franschen gevangen werden genomen.

Ben Freijters en Harmen Hoogenhout

Slot Abcoude

V.l.n.r. Jo Stork, Henk van Slightenhorst, Klaas Peek, Ab Voorsluijs, Cor van Schaik, Hannes Vonk, Jan Alblas en Kees Ouwersloot

De historie van het ophalen van huisvuil; interview met Cor van Schaik (1935)

Vandaag de dag wordt op vaste dagen in de week het huisvuil opgehaald door een professionele vuilophaaldienst. Keurig gescheiden: grofvuil, groente-fruit- en tuinafval, plastic en papier, met mooie vuilnisauto's bestaande uit een bemensing van drie personen.

In een razend tempo wordt het vuil meestal met containers aan de vuilniswagen gehangen en zo in de laadbak gekieperd en afgevoerd. Dat dit niet altijd op deze wijze gedaan werd, zal u duidelijk worden uit het verhaal dat Cor van Schaik ons vertelde over zijn ervaringen in de jaren dat hij actief was als medewerker van de buitendienst van de gemeente Abcoude.

Cor vertelt over de jaren 1949 tot en met 1955. Twee keer per week werd in deze periode in de beide dorpen het vuil opgehaald, op maandag in Baambrugge en op dinsdag in Abcoude. Op dertienjarige leeftijd had vader H. (Hein) van Schaik (1900-1962) zijn zoon Cor aangemeld bij de gemeente. Eigenlijk was hij nog te jong, want je mocht pas op veertienjarige leeftijd gaan werken. 'Maar', verhaalt Cor, 'als hij niet op de openbare

weg kwam, maar achter het haagje bleef, dan werd het oogluikend toegestaan'. Op dinsdag haalde hij de hele dag vuilnis op in Abcoude, samen met J. (Jo) Stork (1912-1992). Jo Stork was een begrip. In Baambrugge werd niet gezegd dat 'morgen het vuilnis wordt opgehaald', of, 'dat geven we aan de vuilnisman mee'. Nee, 'morgen komt Stork' of 'dat geven we aan Stork mee'. Iedereen wist dan wat je bedoelde. Er werd in die tijd ook nog op zaterdag gewerkt. Maar vuilnisauto's waren er nog niet in die tijd. De ophaal geschiedde met paard en wagen. Die stonden gestald bij Marten Hoogenhout (1897-1970) aan de Molenweg 6.

Later kwam er naast de brandweergarage aan het Brandweergarageplein een stal met mesthok beschikbaar. Na 's morgens het paard voor de wagen te hebben gespannen, gingen de gemeentewerklieden op pad. Soms weigerde het paard over een brug, vooral de Hulksbrug, te lopen. Cor moest dan van de wagen af, pakte het paard bij het hoofdstel en leidde het beest zo mee de brug over. 't Is eens gebeurd dat een vrachtauto de vuilniswagen over het hoofd zag. Op weg naar Baambrugge reed die in de bocht voor café "De Punt" achter op

de vuilniswagen in. Het paard schrok enorm en sloeg op hol. Door het kordate optreden van een buschauffeur nabij de dorpsbrug in Baambrugge bleef de schade beperkt. Jo Stork z'n zoontje Age mocht een dag mee met z'n vader en zat in de ruif voor het grofvuil die aan de wagen hing. Ook hij had gelukkig geen letsel. Opa Stork (1876-1961) verzorgde vaak aan het Brandweerplein het paard. Hij was te herkennen aan het lapje voor zijn oog. Op driejarige leeftijd had hij een ongeluk met de schaar gehad.

Vuilnisemmers waren er in die tijd in alle maten en soorten. Oude melkemmers, halve melkbussen zonder het deksel en afgedankte zinken teilen en wasketels. Halverwege de jaren vijftig kwamen er 'moderne asemers', als eerste voor de bewoners van 't Markvelt.

Er werd alleen vuil opgehaald in de dorpskernen. In het buitengebied moesten de mensen dit zelf oplossen. Daar werd door de boeren het afval verbrand of zij dempten er een stuk sloot mee. De as uit de alom gebruikte kolenkachels ging naar de gemeente. Die gebruikte dat 's winters als middel om de gladheid te kunnen bestrijden. Met kranten en karton werden de kolenkachels aangemaakt.

H. (Manus) van der Roest (1897-1973) en Cor haalden eerder het vuil nog op met de handkar. Dit werd in Baambrugge aan het einde van de Binnenweg langs de Angstel of bij Jan Fluit, die zetboer was op "Vrederust", ook aan de Binnenweg, in het land gedumpt. In Abcoude gebeurde dat bij Dirk van den Bosch langs de zogenaamde 'Korte' Winkeldijk (waar nu de pony's lopen) en langs het riviertje de Winkel, nabij de boerderij waar nu Dirk Zeldenrijk woont,

Tot midden jaren vijftig heeft het paard nog dienst gedaan. Daarna deed de auto zijn intrede. De gemeente kocht een vrachtwagen en de firma Ben Besseling maakte daarop een losse opbouw. Op woensdag gebruikte de gemeente de auto om het vuil op te halen. Op de andere dagen werd de vrachtauto voor andere werkzaamheden gebruikt. De toenmalige vuilophalers Klaas Peek en Jo Stork moesten toen leren autorijden. Klaas Peek bleek echter niet in staat z'n rijbewijs te halen. Hij werd toen elders in de buitendienst ingezet. Bekende vuilophalers uit die tijd en ook uit latere perioden noemt Cor op: Jan Alblas en Henk Samplonius.

Naast het ophalen van huisvuil behoorde ook het klokluiden tot het werk van de gemeentewerklieden. Jo Stork luidde in Abcoude en na het stoppen van Manus van der Roest nam Cor dit in Baambrugge voor z'n rekening. De mensen op het land wisten dan bij het luiden van de klok van twaalf uur, dat er gegeten moest

worden. De meeste mensen die op het land werkten, hadden namelijk geen horloge. Ook op zaterdag moest dit gebeuren, waardoor Cor het geluk had, dat hij een uurtje eerder naar huis mocht. Dit luiden is in 1951/1952 gestopt.

Cor van Schaik heeft 40 jaar bij de gemeente gewerkt en diverse burgemeesters meegemaakt: L.A. (Louis) Quarles van Ufford 1916-1994), H.C. (Carel) Knoppers (1930), L.J. (Hans) van Welsenis (1930-1988), A. (Ad) Bestman (1944-1988) en J. (Joost) de Raad (1933).

Ook heeft hij diverse gemeentesecretarissen meegemaakt: Th. (Dorus) Pepping (1891-1981), W.F. (Wim) Stigter (1916-1995), W. (Wim) Kompier (1932) en G.A. (Gerrit) van Hofwegen (1953).

Tot zover het bijzondere verhaal van Cor van Schaik, dat wij hier graag voor u optekenden.

Ton Pepping en Dick Kok

De eerste gemotoriseerde vuilniswagen met daar bovenop de ruif voor het grof vuil. Klaas Peek (l.) en Jo Stork (r.)

Zigeunerin met haar dansende beer op de brug in de Hoogstraat

Zigeuners op de Paardenmarkt

Op 24 augustus 1962 verscheen er een artikel in de Vecht Angstel Rijnstreek (de VAR) getiteld "De Paardenmarkt van 1904". Het betrof een artikel uit "Het Nieuws" uit 1904, de voorloper van de Var gepubliceerd door Jan Trouw in het kader van een serie "Uit de Oude Doos". Het artikel verschijnt zonder vermelding van de naam van de schrijver, mogelijk is dit de toenmalige redacteur van "Het Nieuws" geweest, de vader van Jan Trouw, Johannes Trouw maar dit is niet zeker.

Waarom Trouw juist dit artikel publiceerde laat zich raden; het geeft een prachtig tijdsbeeld van de toenmalige Kermisweek en paardenmarkt die nog altijd zeer geliefd is en ook nog steeds een van de ankerpunten vormt van het cultureel erfgoed van Abcoude. Het artikel geeft een inkijkje in de toenmalige gebeurtenissen in de feestweek van dat jaar die nog verrassend herkenbaar zijn voor de moderne lezer.

De komst van zigeuners naar de kermisweek neemt in het artikel een prominente plaats in. De zigeuners (we zouden nu zeggen Roma en Sinti) waren

paardenhandelaren en de verkoop van paarden was voor hen een belangrijk middel van bestaan. Wat ook opvalt in het stuk dat discriminatie van deze bevolkingsgroep nog betrekkelijk vanzelfsprekend was, het artikel bevat (waarschuwing vooraf) een aantal kwalijke voorbeelden hiervan. Ook is te lezen hoe de toenmalige politie met pesterijen en hinderlijk volgen, de Sinti die ons dorp bezochten het leven zuur leek te willen maken. In 1962 blijkt de negatieve beeldvorming ogenschijnlijk nog niet veranderd te zijn. Jan Trouw publiceerde het artikel zonder toelichting of commentaar iets wat nu niet meer zou gebeuren.

In een tweede artikel wordt de komst van een groep zigeuners naar Baambrugge geschetst. De toonzetting van dit artikel is milder.

Elders in dit nummer van de Angstelkroniek vindt u een artikel waarin de verschijning van zigeuners in Nederland van een historische context wordt voorzien.

René Post

Verklede Abcoudenaren als zigeuner

Uit de oude doos:

De paardenmarkt van 1904

Van de paardenmarkt op 25 augustus gehouden, hebben wij enkele aangename herinneringen, zo schreven we toenmaals in dit blad. Er was een voldoende aantal paarden aanwezig en ook dank zij het aantal Zigeunerhandelaars was de handel ook zeer druk. Op een ogenblik stonden aan de lijn 260 paarden. Er waren ook veel vreemdelingen, bezoekers die ieder jaar even de kermis en het dorp komen bezien. Het aantal kramen was in vergelijking met vorige jaren, zeer weinig, zodat voor de Hervormde kerk een geheel ledige plaats was, wat niet diende ter opvrolijking. De tafeltjes met dobbelspelen, ringwerpen e.d. waar kans was op vals spel, moesten allen op last van de Burgemeester worden opgeruimd, wat alweer ledige plaatsen en rust gaf. Zelfs Jaap met zijn Groninger Koek, die alle jaren op de hoek Hoogstraat en Baan (Stationsstraat) zijn waar stond aan te prijzen, moest daar vandaan en zocht een toevlucht in de Kuiperswerkplaats van Van den Heuvel (thans ongeveer de nieuwe winkel van Aaftink). Het aantal politiemannen was aanzienlijk versterkt, zelfs onze nachtwaker was versierd met een zijdgeweer (sabel, degen). Dank zij deze maatregelen was het rustig en stil. Ja, zelfs zo dat toen te ongeveer zes uur in de middag de paarden wat opruimden, de mensen zo- kalm liepen te wandelen of het zondag was in plaats van kermis. De grootste aantrekking bleek de tuin van de Eendracht te bezitten, waar aardig gedanst en de draaimolens, die de gehele dag en avond lustig

draaide. Vechtpartijen kwamen niet voor. Te half negen des avonds werden drie bedelaars in de toren te slapen gelegd, omdat ze lastig dreigden te worden voor de omgeving. De hotelhouders maakten goede zaken.

De Abcouder-Ringrijderij vereniging organiseerde een ringrijderij met vijftientig deelnemers met hun bestuurders. Na de prijsuitreiking die door Jhr Sandberg- burgemeester- als voorzitter van de vereniging met een toepasselijk woord werd gedaan, kwamen de rijtuigen waarin de commissie plaats nam voor de gewone rijtoer. Met de muziek van de Abcouder Harmonie voorop gevolgd door de menigte liefst naast de muziek, dan een reeks van de meedingende tilbury's, werden al de straten door het dorp bereden tot het punt van aanvang in de tuin van het Bondshotel Eendracht, en hiermede was deze feestdag weer ten einde, die behoudens een nogal goedaardige regen bui door goed weer is begunstigd. Ook des avonds bleef het weer zeer goed, zodat de verlichting met booglampen van de elektrische installatie uitmuntend slaagde. De gehele avond was het jonge volkje druk op de houten dansvloer en tot ere van de acht man der Beiersche Kapel moet worden gezegd, dat hun dansmuziek, van onder het geboomte ten gehore gebracht, zeer harmonieus klonk. Ook de overige inrichtingen, die het binnenshuis met gloeilicht afdeden, waren voldoende bezocht.

Een nieuw elernent was op de kermis aanwezig. Dit jaar voor het eerst waren de zigeuners in massa in de gemeente. Voor een tweetal jaren was één zigeuner-wagentje, wel te onderscheiden van de gewone kermiswagens op de paardenmarkt aanwezig. De man gedroeg zich als ware hij paardenkoopman en verkocht ook werkelijk op de markt. En thans is de familie gegroeid, aangewassen tot een bedenkelijk aantal. Dinsdagmorgen waren zes vrouwen en drie mannen op de terreinen van de volks spelen. Waren in vroeger dagen de zogenaamde kermisreizigers, als krachtmachine-mannen, pak-de-leuning-mensen, houder van viskraampjes -niet te verwarren met visverkopers- al niet zeer in tel, hoog nog blinken ze boven de zigeuner uit. De eersten toch zijn bekend met de Nederlandse wetten, zij hebben begrip van mijn en dijn, hoogstens nemen ze u ,met het klaveraaspiel: „houd hem in 't oog”, doch de zigeuner, vooral de zigeunerin, weet-niets van fatsoen. Gehuld in haar vodden, met de onmisbare bonte doek om het lijf; en dito doek over het hoofd, strekt ze de vuile gele hand uit tot roven en bedelen.

Vrouwen en kinderen zijn op de weg bepaald lastig en wee de winkelier bij wien ze in aantal binnenkomen, hij heeft geen ogen genoeg. Tot eer van de mannen moeten wij zeggen dat zij zich schijnbaar beleefd voordoen.

Met het oog op de eigenschappen van deze volksstam had het hoofd van de politie bij ons het nodig geoordeeld versterking aan te vragen van de politiemacht, en zo hadden wij reeds dinsdags drie rijksveldwachters en drie gemeenteveldwachters. De tactiek der politie was zeer eenvoudig. Aan de Rijksstraatweg op de hoek bij de Eendracht werd een post opgesteld en zigeunervrouwen, eenmaal deze post gepasseerd, mochten niet terug dan onder toezicht. Koddig was het te zien hoe de meiden de veldwachters trachten te misleiden of hun waakzaamheid af te matten. Terwijl de jury van het tobbespel over het aantal punten van de prijswinnaars in de tuin van de Een dracht zaten te beraadslagen, voerden enige meiden van de zigeunertroep op de openbare weg een dans uit. Toen de belangstelling van het publiek wat groot werd, stuurde de politie hen weer zuidwaarts. Honderd schreden verder gaan ze liggen in de graskant en wachten tot de veldwachter eindelijk wat omwandelen gaat. Dan gaat een op verkenning: een zwaai met de groen-rode omslagdoek is het sein dat de weg veilig is en de gehele bende meiden de brug over de winkeldijk in. Tevergeefs tracht onze burgemeester, die in de tuin deze zijsprong opmerkt, hen tegen te houden, alleen voor het uniform van de politie hebben zij eerbied. Natuurlijk was hun uitstapje van korte duur; de veldwachters op fietsen hadden en spoedig ingehaald en weer moesten ze terug naar het zuiden. In de middag van dinsdag waren

Paardenmarkt in de Hoogstraat van Abcoude

gelegerd in het midden van de Grote Coupure meer dan dertig zigeuner-wagens met ongeveer zestig paarden. Des avonds kon men ze zien zitten om een rokend vuur, de vrouwen met de pijpjes in de mond. Dat ze hun paarden los lieten weiden langs de graskant, bezorgden hen woensdag een klein stropje, één der paardjes was wat ver afgedwaald en werd door de politie als 'gevonden' in een stal onder dak gebracht. Tegen 75 cents onkosten voor voeding en stalling werd het beestje ingelost.

Er verschijnt nog een stukje in "Het Nieuws" over de komst van zigeuners naar onze gemeente. Ditmaal in Baambrugge, bij Donkervliet. (met dank aan Wim Timmer)

Het Nieuws (25-08-1904)

Hadden wij den laatsten tijd al meermalen het voorrecht een troep in paarden handelende Zigeuners langs 's heeren wegen, onze gemeente zien doortrekken. Zondagmiddag vernamen wij dat eene gansche karavaan van dezelfde nationaliteit op 't punt was ons te komen bezoeken. Geleid door Rijks -en Gemeente politie van elders kwamen zij, deels nog slechts de voorhoede, uit de richting van Utrecht onze landpalen binnen en sloegen zij voor korte tijd hun bivak op bij Donkervliet. Onze gemeente- en Rijkspolitie was spoedig ter plaatse, ook vele andere ingezetenen om het volkje eens van dichtbij gade te slaan. Door hun brutaal optreden en het niet te nauw nemen met het mijn en dijn ontstemmen zij de gemoederen der inwoners nogal eens, doch door de goede zorgen der politie liep het deze keer nogal goed af. Ze waren nogal goedaardig. Ze bleken, en daarin deed de vrouwelijke sekse voor de mannelijke niet onder,

bijzonder verlekkerd op grotere of kleinere eindjes sigaar, met een heele waren ze al helemaal in de wolken. Om hunne vuren neergehurkt, middagmaalden zij met weinig omslag en zaten daarna gezellig te keuvelen of te zingen, terwijl de jonge dames en heeren zich nu en dan vermaakten met een dansje te doen, waarbij de muziek door een mondharmonika met begeleiding van een blikken teil werd geleverd. Ook waren er, die gaarne bereid waren, tegen billijke vergoeding natuurlijk, den omstanders de kaart te leggen, doch dit mocht niet zoo in het publiek gebeuren. Maandagmorgen toog men onder politie geleide naar Abcoude en hield men aan de Lange Coupure halt, want de paardenmarkt was het doel hunner komst. Sedertdien is de familie aldaar allengs vermeerderd, telkens passeerden onder politiegeleide meerdere woonwagens, meer of minder deftig, ons dorp en is eindelijk de Lange Coupure geworden een dorp van woonwagens die daar aan weerskanten van den weg in lange rijen staan geplaatst. Elken avond trekt jong en oud er heen, om de gekampeerde zwartjes te zien en zoo is er langzamerhand zelfs al een zekere vertrouwelijkheid tusschen enkele blanke en zwarte jongelui ontstaan.

Heden, de paardenmarkttag mag niemand van hen ons dorp binnen. Onze nachtwacht houdt ze volgens gegeven order vóór de brug tegen en haalt deze desnoods omhoog. In Abcoude mogen zij onder toezicht der politie levensmiddelen kopen. Hun verblijf alhier is niet ongezellig, doch de politie heeft 't er druk mee. Een woord van hulde voor hun beleidvol en ijverig optreden is hier zeer op zijn plaats.

Zigeunerkamp

Lezing Historische Kring op donderdag 13 juni 2019, over 'De geschiedenis van de Oranjes'

door mevrouw Jo Blom, historicus.

Aanvangstijd ledenvergadering 20.00 uur

Aanvangstijd lezing 20.30 uur

Leden gratis, niet-leden € 2,-. Locatie: 'Angstelborgh' Dorpszicht 22, Abcoude

Mevrouw Jo Blom van onze zustervereniging in Duivendrecht, historicus en oud-docent Spinozalyceum Amsterdam, woont nu in Duivendrecht, gemeente Ouder-Amstel. Zij geeft een boeiende lezing over Koninklijke karakters in kwaliteit en karikatuur. "Hoge bomen vangen veel wind", zo luidt het spreekwoord en dat geldt met name voor de Oranjes, eerst als stadhouders en later als koningen in de Nederlanden. In de presentatie komt de dynastieke historie aan bod met, indien mogelijk, een couleur locale van onze streekgeschiedenis. De officiële geschiedenis wordt afgewisseld met de tintelende, kleine geschiedenis vol spannende, sexy anekdotes en pikanterieën. Dit alles natuurlijk in interactie vanuit uw belangstelling, vragen en opmerkingen. Het belooft een mooie lezing te worden.